

nekateri njeni ocenjevalci, posrednik prav takšne informacije. Svojo veliko informativnost še bralcu daje z opremljenostjo z ustreznimi bibliografijami.

V knjigi se srečujemo z avtorjevim pojasnilom, da se socialna filozofija ukvarja z množico problemov. Avtor takšne probleme konkretizira. Še pomembnejše pa je njegovo opozorilo, da se o problemih socialne filozofije lahko sprašujemo povsem abstraktno. Abstraktno lahko rečemo, da so to problemi, o katerih ljudje razpravljajo o življenju v družbi. Toda vidiki razpravljanja se od obdobja do obdobja močno spreminjajo. Kar seveda pomeni, da je treba razumeti socialno filozofijo kot zgodovinsko znanost. Socialna filozofija mora biti oblikovana zgodovinsko. Socialne filozofije, tudi današnje in tudi našega družbenega prostora, nikakor ni mogoče razumeti, ne da bi bili seznanjeni z njenimi izvori. Ti pa so obstoječi tako v organizaciji sedanjih družb kot tudi v preteklih socialnih filozofijah. Ali, denimo še drugače: socialne filozofije ni mogoče razumeti, ne da bi poznali družbo, v kateri je ta filozofija nastala. In aktualne probleme, s katerimi se je ukvarjala.

Kaj (še) konkretnega torej prinaša bralcu knjiga?

V uvodnem delu knjige je avtor zapisal misel, da smo v našem življenju že vsi doživeli zelo dramatične spremembe. Zapisana misel avtorja je še kako aktualna za naš družboslovni prostor. Ta doživlja v zadnjem času dramatične družbene spremembe. Za uvodni del knjige bi lahko dejali, da je sicer po svojem obsegu kratek, vendar je v njem vsebovana zelo jasna utemeljitev vsega, o čemer je (bo) v delu govor. Utemeljitev je pisana motivirajoče kot spodbujevalec za poseg po branju dela.

Osrednji del knjige je, kot smo že poudarili, sestavljen iz obravnave osmih tem. Trditi je mogoče, da izkazuje obravnava posameznih tem nekaj skupnega. To skupno je: avtor postavi obravnavo sleherne socialne filozofije v zgodovinski kontekst. S takšno (zgodovinsko) postavitvijo teme dokazuje, da lahko socialna filozofija temeljito izpolnjuje svojo nalogo le, če je oblikovana zgodovinsko. Prostor nam ne dopušča, da bi lahko sistematično orisali vse ideje, ki jih zagovarjajo posamezne socialne filozofije. Idej, s katerimi se srečujemo v delu. Toda kljub temu da opisanega ne moremo storiti,

vendarle opozorimo na nekatere zanimive misli posameznih mislecev – zagovornikov posamezne socialne filozofije. Misli, ki so še posebej aktualne v današnjem času. Misli, o katerih je danes vredno nadalje razmišljati. Tako se je vredno ustaviti pri Hobbesovem razumevanju družbenega življenja. To je za Hobbesa nekakšen trg z ljudmi, ki poskušajo sami sebe čim dražje prodati. In tudi pri tem, kakšno demokracijo si je zamisljal Locke. Pa kaj zagovarja socialna filozofija Rousseauja. Rousseau sodi, da v absolutizmu človek ni nikoli svoboden, v parlamentarni demokraciji pa je svoboden samo med volitvami, torej enkrat na štiri ali pet let. Po njegovem mnenju zakonodaja ne bi smela omejevati posameznikove svobode, temveč jo širiti. Suverenost mora biti z ljudstvom, in to ves čas. Zadržati se je (še) vredno pri Kantovi razlagi lastnine, osebne zakona. Pa razumevanju družbe, družbenih in državnih institucij Benthama. Kaj je država za Hegla? Na čem je po Heglu temelječa družina? Kaj je za Hegla civilna družba? Kateri so njeni tvorci? S takšnimi in še mnogimi drugimi vprašanji se srečuje bralec v delu.

Zadnja tema je posvečena, kot smo že poudarili, obravnavi socialnih filozofij v 20. stoletju. Končuje se z razdelkom o »svetu po letu 1968«.

Sklenimo: to bežno spregovorilo o vsebinah, ki jih delo, ki ga predstavljamo, vsebuje, naj bo prepričanje družboslovcev (še predvsem srednješolskih profesorjev družboslovnih predmetov), da (si) je vredno vzeti v branje. Branje dela jih bo prav gotovo obogatilo.

Alojzija Židan

RUDI RIZMAN

Študije o etnonacionalizmu

Zbornik, Ljubljana, Knjižnica revolucionarne teorije, 1991, str. 380.

Če so nekateri 'optimisti' še pred kratkim sodili, da je zapletena logika etničnih proce-

sov že napravila svoje, ne morejo spregledati najnovejšega vala sprostitev osamosvojitvene energije narodov, ki so jih prejšnji tovrstni procesi zaobšli. Morda bo ta val celo najboljše. Čeprav omenjeni zbornik ni izšel kot sinhrona refleksija teh nacionalno-etničnih prebujanj (nekateri teksti so bili pisani pred desetletjem in več), se zdi, da na nek način soustvarja to sceno.

V politologiji pogosto ugotavljamo, da je bilo zadnje desetletje 'osamosvojitveno'. V tem obdobju so se osvobajale civilne družbe spon totalitarnih režimov, uveljavljanje človekovih pravic je doživelo napredek ne le v deželah nekdanjega socializma, kjer so na novo sprejemali nekatere osnovne človekove pravice. Skratka, nastajalo je družbeno okolje, v katerem se je človek vsestransko osamosvajal. Neločljivo sodi v ta kontekst tudi reafirmacija potrebe po kolektivni etnonacionalni identiteti. Z razpadom kozmopolitskih sistemov 'trdega' integralizma (tortura razrednega) je nastalo več prostora za novo, naravnejšo logiko skupnostnega bivanja in istovetnosti – vprašanje narodne pripadnosti. Kajti demokracija ne zahteva le svobode avtonomnih individualnih entitet, zahteva tudi, kakor trdi A. D. Smith, upoštevanje zgodovinske identitete in skupnosti, da bi se zatrte manjšine lahko izvile iz neugodnega položaja. V smislu historične potrebnosti nadaljevanja demokratičnega procesa bo nedvomno držala Rizmanova napoved o nadaljnji etnonacionalni regeneraciji njegovih notranjih energij.

V uvodni, teoretsko najrelevantnejši študiji v zborniku, se Rudi Rizman spopriema s pojmovno 'džunglo', ki vlada v skupini besed, kot so narod, nacija, nacionalizem, nacionalna država, etničnost itd. Ta pojmovna zmeda nima le akademskih posledic, marveč tudi politične. V slovenščini se zdi zlasti kontroverzna domnevna pojmovna ekvivalentnost med pojmom narod in nacija kakor tudi njuni izpeljank (npr. pomen pojma nacionalizem se je pogosto istovetil z lojalnostjo državi, ne pa narodu). Na svetu je bilo, ugotavlja Rizman, pred leti manj kot 10% nacionalnih držav, torej nacij. Zato je paradoksalno, da ima večina naddržavnih inštitucij v svetu v imenu pojem narodna (nacionalna). Precej nejasnosti je tudi med pojmom narod in etnija. Rizman meni, da je narod ozaveščena etnija oz. etnija, ki si na tej podlagi lasti pravico do državnosti. Naci-

onalna država je država, ki jo sestavlja en sam narod ali bolje nacija. Mnogonacionalna država je država, ki jo sestavljata dva ali več narodov. Mnogoetnična država pa je tista država, ki je sestavljena iz dveh ali več etnij, ki (še) ne zahtevajo državnosti.

Za mnoge so v tem Rizmanovem tekstu sploh prvič razjasnjene nekatere terminološke posebnosti, značilne za naš, v tem primeru bogatejši in raznovrstnejši jezik. Ob tej priložnosti se spomnimo Tumovega spoprijema s temi vprašanji pred tri četrt stoletja, ko so se slovenskim humanistom ježili lasje zaradi pojma narodnost (Nationalität; mimogrede je treba opozoriti, da je prevajalka Alterjevega teksta napačno prevajala ta pojem z »nacionalnostjo«), ki so ga uvedli Nemci za drugorazredne narode v monarhiji. V tem pomenu je prišel prav tudi nekdanjim piscem jugoslovanskih ustav. No, Tuma je opredelil narodnost kot 'prirodno kulturni pojav', kot človeško vrsto »v genetičnem razvoju kulturnih lastnosti«. Torej podobno, kot je Weber opredelil pojem etnije. Narod pa je za Tumo psihološko-politično zrela osebnost na naravno-kulturni podlagi narodnosti. Narod je šele politično subjektiviziran kolektiv, ki ga imenuje tudi nacija.

Rizman v nadaljevanju študije predstavlja glavne pristope k etnonacionalizmu (nacionalistični, komunikacijski, marksistični, psihološki in funkcionalistični) in med drugim presenetljivo ostro in pronicljivo analizira marksističnega. Avtor opozarja tudi na problem etničnega fundamentalizma, ki izbruhne tam, kjer je avtonomno življenje najbolj zatirano. Ozmimo se še na njegovo opozorilo, da je za polietnične družbe usodno, če se predstavljajo izključno kot narodi oz. nacije v ožjem pomenu besede in če se v njihovi demokratični konstituciji zamrzne glas (individualnega) državljana.

* * *

V nadaljevanju *John A. Armstrong* predstavlja model nastajanja 'intenzivne skupinske identifikacije, kot je narod', *Anthony D. Smith* pa v prispevku *Genealogija narodov* skuša pokazati, zakaj je v proučevanju novoveških narodov in nacionalizmov treba upoštevati njihove etnične korenine. Ameriški profesor *Pierre L. van den Berghe* piše o biologiji nespotizma. Skozi etničnost kot

sorodstveno selekcijo prikaže sorodstveni zemljevid 'prototipične etnije'. Podrobnejšo obnovo bi zaslužila študija *Tilmana Mayerja*. V njej raziskuje odnos med etnijo in demosom. Etnos mu pomeni splošno človeško realiteto naroda, demos pa historično-politični tip naroda. Mayer na narod navezuje demokratična načela suverenosti ljudstva in samoodločbe naroda. Slednjo vključuje v disput o naravi individualnih človekovih pravic, ki naj bi imele univerzalen in nedeljiv pomen. To po Mayerju pomeni celostno obravnavanje s stališča posamezne kolektivitete. Njegova intenca je seveda dokaj odkrita, ko prikazuje neuresničenje te pravice do samoodločbe v nemškem primeru, ki je (bil) takrat razdeljen na dve naciji. V tem smislu njegova hrabra teoretska drža zaradi bistveno spremenjenih mednarodnih razmer danes nosi le še znamenje časa.

Tzvetan Todorov piše o narodu in nacionalizmu in meni, da bo narod preživel nacionalizem. *Joseph Rothschild* dokazuje univerzalno 'motečnost' večetničnosti v vseh

režimih. *Suzanne Citron* pa kritično z vidika nacionalnega mita pretresa vso dosedanje francosko zgodovino (pisje), ki naj bi bila le nakopičena besedila in sestavljene interpretacije, katerih cilj je hvalospjev obstoječi oblasti. V nadaljevanju spet izstopa študija nemškega avtorja: *Petra Alterja*. V prispevku Kaj je nacionalizem opredeli svoj celosten odnos do tega pojava. Narod je zanj politično mobilizirano ljudstvo. *Ernest Gellner* navezuje nacionalizem na moderno družbo, enakega problema, to je odnosa med nacionalizmom in modernostjo pa se v zborniku lotevata tudi *Edward A. Tiryakian* in *Neil Nevitte*. *Walker Connor* dokazuje konvergenco med ekonomskimi dejavniki in etnonacionalizmom. *Liah Greenfeld* in *Roman Szporluk* obravnavata problem nacionalizma in razrednega boja oz. komunizma. Niz prispevkov sklene *Giddensova* razprava Nacionalna država, narod in nacionalizem.

Milan Zver